

НАВЧАННЯ УСНОГО ІНШОМОВНОГО МОВЛЕННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕЛЕКТРОННОЇ ІНТЕРАКТИВНОЇ ДОШКИ

Кійко С. В., Бойко Н. І.

ВСТУП

Процес навчання іноземної мови у середній школі зазнає істотних змін, що пов'язано з переходом системи української освіти на нові стандарти (НУШ, паспорти педагогічних спеціальностей, стандарти освіти). НУШ передбачає орієнтацію процесу навчання на системно-діяльнісний підхід, який окреслює розвиток і формування в учнів широкого кола умінь, у тому числі вміння використовувати інформаційно-комунікаційні технології у процесі навчання іноземної мови. Для реалізації вимог НУШ і підвищення ефективності навчання усного іншомовного мовлення пропонуємо використовувати в процесі навчання електронну інтерактивну дошку (далі – ЕІД).

Аналіз наукової літератури показав, що використанню технічних засобів навчання, інформаційних і комунікаційних технологій в освіті приділяється значна увага (Є. Грищенко, І. А. Зимня, Г. А. Китайгородська, А. Є. Коваленко, Ю. В. Кохендерфер, N. Sommer, A.Schulz, F. Westler та інші). Проте автори вказують на протиріччя між інноваційною орієнтацією процесу навчання і недостатньою розробленістю теоретичних засад використання сучасних технічних засобів навчання, у тому числі ЕІД. Таким чином, актуальність дослідження зумовлена необхідністю зміни процесу навчання усного іншомовного мовлення з використанням ЕІД. Мета роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці ефективності методики навчання учнів 9-го класу загальноосвітньої школи усного мовлення німецькою мовою як першою іноземною за допомогою ЕІД. Об'єктом дослідження є процес розвитку умінь усного іншомовного мовлення учнів середньої школи. Предмет дослідження – методика навчання учнів усного мовлення німецькою мовою з використанням ЕІД. У роботі сформульовано гіпотезу про те, що навчання учнів 9-го класу усного мовлення німецькою мовою буде ефективним, якщо будуть залучені можливості ЕІД як додаткового технічного засобу навчання, що забезпечує інтерактивність, багатоканальність,

компенсаторність, віртуальність, технологічність і відкритість, а також якщо буде розроблено методичний комплекс, який включає спеціальну систему вправ (підготовчий, компенсаторний і мовленнєвий блоки) з використанням ЕІД.

Вказане вище зумовлює вирішення таких завдань: 1) розглянути сутність іншомовного усного мовлення і проаналізувати особливості оволодіння усною німецькою мовою як першою іноземною; 2) теоретично обґрунтувати дидактико-методичні особливості ЕІД і можливості її використання у процесі навчання іноземної мови; 3) розробити систему інтерактивних вправ для ЕІД Smart Board для навчання учнів 9-го класу усного мовлення; 4) експериментально перевірити ефективність методики навчання учнів 9-го класу усного мовлення німецькою мовою як першою іноземною з використанням можливостей ЕІД.

1. Теоретичні основи навчання усного мовлення німецькою мовою

Усне іншомовне мовлення – явище багатоаспектне і складне, яке трактується по-різному: у психології мовлення визначається як «складна і специфічно організована форма свідомої діяльності, в якій беруть участь два суб'єкти, які формують мовленнєве висловлювання і сприймають його»¹. Такий підхід передбачає включення мовленнєвої діяльності у загальну систему діяльності: «Мовлення – це діяльність того, хто говорить, застосовує мову для взаємодії з іншими членами мовного колективу; вживання різноманітних засобів мови для передачі складного змісту, що включає, крім власне інформації, звернення до слухача, спонукання його до дії (відповіді) тощо»². У лінгвістиці мовлення трактується як спосіб формування і формулювання думок, як основний механізм мислення людини³. Іншими словами, мовлення – це і процес, і результат спілкування, і безпосереднє говоріння, засіб і спосіб формування та формулювання думки, діяльність, властива лише людині. Саме такого «діяльнісного» осмислення мовлення ми дотримуємося в межах дослідження і слідом за І. А. Зимньою розуміємо під мовленням «активний, цілеспрямований,

¹ Леонтьев А.Н. Общее понятие о деятельности. Основы теории речевой деятельности. М.: Наука, 1974. С. 38.

² Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. М.: Едиториал УРСС, 2012. С. 386.

³ Щукин А.Н. Лингводидактический энциклопедический словарь. М.: Астрель, 2007. С. 285.

опосередкований мовною системою та обумовлений ситуацією спілкування процес передачі і прийому повідомлень»⁴.

Наше дослідження присвячене проблемі навчання усного мовлення на уроці німецької мови в середній школі. За В. Л. Скалкіним, усне мовлення є «мовленнєвою комунікативною діяльністю індивіда в звуковому (фонемно-інтонаційному) коді, що полягає у створенні чи сприйнятті тексту»⁵. Усне мовлення включає в себе вміння розуміти мову на слух (аудіювання) і продукувати мову в звуковій формі (мовлення). Маючи низку особливостей, мовлення і аудіювання – це не відокремлені один від одного види мовленнєвої діяльності, а два взаємозалежні процеси, у кожному з яких важливе місце займають механізми внутрішнього мовлення і прогнозування. У процесі мовлення людина кодує інформацію засобами певної мови, а у процесі аудіювання – декодує. Для того, щоб ефективно навчати мовленню, необхідно розуміти особливості усного мовлення як форми комунікації, до яких належать: 1) двосторонність, тобто наявність двох учасників спілкування, і, відповідно, двох процесів – передачі повідомлення і його сприйняття; 2) одноразовість: сказане негайно сприймається слухачем, і весь процес усно-мовленнєвої взаємодії керується як мовцем, так і слухачем; 3) апелятивність: усне мовлення звернене до слухача і спонукає його до дій; 4) ситуативність: усне спілкування обумовлене ситуацією, яка визначає вибір мовних засобів і характер спілкування; 5) наявність екстралінгвальних факторів: при усному спілкуванні мовець і слухач одночасно використовують як мовні, так і немовні канали зв'язку. Передача інформації відбувається не тільки через мовлення, але й через візуальний, сенсорно-тактильний контакти (стискання рук, жести тощо).

Таким чином, для здійснення спілкування в усній формі необхідні мовець, слухач, комунікативний код (мова, якою здійснюється спілкування), канали зв'язку і комунікативна ситуація. Всі ці компоненти враховані при виконанні вправ у процесі усного спілкування учнів на уроці німецької мови.

⁴ Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе. М.: Просвещение, 1991. С. 74

⁵ Скалкин В.Л. Основы обучения устной иноязычной речи. М.: Русский язык, 1981. С. 79.

2. Можливості використання електронної інтерактивної дошки при навчанні усному іншомовному мовленню

Однією з умов ефективного вивчення усного німецького мовлення є використання в процесі вчення можливостей ЕІД. ЕІД – це сенсорна панель, приєднана до комп'ютера, зображення з монітора якого передає на дошку проектор. Всі програми і файли, які вчитель відкриває на своєму комп'ютері, відображаються на екрані дошки. Як технічний пристрій, ЕІД є інтерактивною, тобто взаємодіє з користувачами (учнями або вчителями) у діалоговому режимі. Іншими ключовими характеристиками ЕІД є:

багатоканальність: матеріали, представлені за допомогою ЕІД, різнобічно впливають на учнів через графіку, звук, відео і анімацію, маніпулювання об'єктами і використання інших інструментів програмного забезпечення;

компенсаторність: можливості ЕІД дозволяють полегшити процес навчання, зменшивши витрати часу і сил учнів на розуміння і вивчення матеріалу;

інтегроване представлення знань: оскільки ЕІД сполучена з комп'ютером, вчитель і учні можуть оперувати великим обсягом інформації, залучаючи різні інформаційні ресурси, у тому числі і з мережі Інтернет;

віртуальність, яка проявляється у можливості представлення нереальних процесів і подій: вчитель разом з учнями може, наприклад, змоделювати певну ситуацію і представити її, використовуючи різні інструменти і можливості програмного забезпечення на екрані ЕІД;

технологічність: усі учбові матеріали, які учні створюють на екрані ЕІД, можна зберегти, здійснити їх перевірку і отримати результат;

відкритість: можливості сучасних комп'ютерних програм і ЕІД дозволяють вчителю не лише користуватися вже готовими учбовими матеріалами на дисках або з мережі Інтернет, але й самостійно створювати нові учбові матеріали за допомогою програмного забезпечення ЕІД, наприклад, програми Smart Notebook (дошка Smart Board) і колекції інтерактивних засобів Lat 2.00.

При виконанні вправ використовуватимемо технічні можливості ЕІД. Для зручності сприйняття вправи у тексті роботи супроводжуються спеціальними (створеними нами) значками на використання того чи іншого інструменту, функції, технології, інтерактивного засобу ЕІД. Наведемо ці значки і їх коротку характеристику:

Функція переміщення; дозволяє вчителю чи учню вільно переміщати об'єкти екраном дошки.

Анімована указка, суть якої полягає в тому, що поряд з необхідним фрагментом картки утворюється стрілка, що вказує на нього.

Шторка; дозволяє закрити окремий фрагмент слайда, а коли необхідно, відкрити приховану за «шторкою» інформацію.

Інтерактивна карта: при наведенні учнем стрілки на об'єкти на карті з'являтиметься зображення або текстовий фрагмент, демонструватиметься, наприклад, прокладання маршруту тощо.

Гіперпосилання або "гаряча зона", необхідна у випадку, коли на основному слайді, не закриваючи його, потрібно відкрити інші і працювати з ними одночасно.

Гумка, яка дозволяє стирати непотрібну інформацію на дошці.

Множинне клонування, яке дозволяє клонувати об'єкт, використовуючи його нескінченну кількість разів.

Захоплення екрана, дозволяє вирізати окремий фрагмент зображення або тексту і винести його, наприклад, у таблицю або за поля слайда.

Коментування; дозволяє вчителю виділяти, уточнювати, додавати інформацію, робити позначки над зображеннями, виведеними на екран.

Сортувальник зображень / тексту (інтерактивний засіб з колекції Lat). Дозволяє створити інтерактивне завдання на розподіл об'єктів (зображень або слів) за групами (стовпцями). Наприкінці виконання вправи програма показує, які об'єкти були розподілені чітко, а які ні.

Упорядкування (інтерактивний засіб з колекції Lat). Дозволяє створити інтерактивне завдання на розподіл зображень/слів у потрібній послідовності та провести перевірку.

Вибір відповідності (інтерактивний засіб з колекції Lat). Дозволяє створювати і виконувати інтерактивні завдання на встановлення відповідності зображень і текстів, визначень і слів до них. Після закінчення здійснюється перевірка правильності виконаного завдання.

Як показує практика викладання, робота з ЕІД цікава для учнів, проте при застосуванні технічних засобів ц процесі вчення необхідно керуватися не лише інтересами учнів, але й вчителів, враховуючи особливості роботи, а також дидактико-методичні закономірності використання ЕІД на уроці.

3. Система вправ для навчання учнів 9-х класів усього німецького мовлення з використанням ЕІД

Основними факторами, що безпосередньо впливають на відбір навчальних тем, є обсяг навчального курсу, тобто кількість навчальних годин, відведених на вивчення німецької (у нашому дослідженні – 4 навчальні години на тиждень), вік і психологічні особливості учнів (учні 9-го класу, тобто учні підліткового віку), актуальні комунікативно-пізнавальні інтереси учнів, реальні потреби й умови вживання німецької мови як засобу спілкування, рівень мовної підготовки учнів з німецької мови. Учні навчаються за підручником С.І. Сотникової і Г.В. Гоголевої «Німецька мова»⁶, який відповідає положенням Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти та чинній програмі з іноземних мов.

Враховуючи рекомендації програм з іноземних мов, визначаємо теми занять: 1) Музика: Musik in meinem Leben; 2) Сучасний світ – комп'ютер та інші досягнення техніки: Moderne Welt. Computer & Co; 3) Шкільне життя: Wir über uns. Schulleben; 4) Місто і орієнтування в місті: Die Stadt. Wie orientiert man sich in einer modernen Großstadt?; 5) Поїздки, подорожі: Wohin in den Ferien?; 6) Спорт: Fit sein ist in; 7) Покупки: Einkaufen. Im Kaufhaus; 8) Їжа, в кафе: Das Essen. Wir gehen ins Cafe; 9) Німецькомовні країни: Landeskunde. Hier spricht man Deutsch. У межах кожної з представлених тем можна назвати ще кілька підтем, що дає учням достатній матеріал для продуктивного обговорення іноземною мовою. Так, тема «Німецькомовні країни» включає такі підтеми, як Німеччина, Австрія, Швейцарія, Люксембург і Ліхтенштейн, а в рамках теми «Музика» учні можуть німецькою мовою поговорити про роль музики в житті людини (Musik im Leben der Menschen), розповісти про свій улюблений музичний гурт або виконавця (Meine Lieblings-Musikgruppe / mein Lieblingsänger), більше дізнатися про відомих композиторів німецькомовних країн (Berühmte Komponisten aus Deutschland / Österreich) тощо.

⁶ Сотникова С.І., Гоголева Г.В. Німецька мова. 9 клас. Підручник для ЗНЗ. Харків: Ранок, 2017. 240 с.

Наступним компонентом навчання усного мовлення є комунікативні ситуації. Обговорення кожної окремої теми передбачає створення на уроці певних умов для реалізації цієї теми, наявність ситуації спілкування, яка визначатиме комунікативні цілі і наміри комунікантів. Наведемо приклад ситуацій з комунікативними цілями та намірами до теми «Місто і орієнтування у місті»: Die Stadt. Wie orientiert man sich in einer modernen Großstadt? (див. табл. 1):

Таблиця 1

Ситуації з комунікативними цілями та намірами

Ситуації	Комунікативні цілі та наміри
1. Ти зі своїми друзями вперше в одному з міст Німеччини; ви хочете погуляти містом і оглянути пам'ятки, але не знаєте, як пройти / проїхати до ...	1. Звернутися до перехожих / довідкового бюро, щоб дізнатися, як пройти / проїхати до...
2. Ти з друзями в одному з міст Німеччини; після екскурсії у вас є вільний час, і ви хочете самостійно погуляти містом (у вас є мапа цього міста).	2. Знайти на плані / карті місце, де ви перебуваєте; зорієнтуватися на позначення карти; намітити маршрут прогулянки.
3. Ти з друзями в гостях у німецьких школярів; ви хочете поїхати до центру міста / до зоопарку / до музею.	3. Розпитати німецьких друзів про те, як дістатися центру / зоопарку / музею (яким видом транспорту, як оплатити проїзд, де вийти).
4. Під час прогулянки рідним містом ви зустрічаєте гостей з Німеччини, які просять пояснити їм, як пройти до...	4. Пояснити іноземцям, як пройти / проїхати до...
5. У рамках шкільного обміну до вас приїхали учні з Німеччини; сьогодні ви не можете піти з ними на прогулянку містом. Проте закордонні гості хочуть оглянути пам'ятки вашого міста.	5. Розповісти друзям з Німеччини, що краще подивитися в місті; показати ці пам'ятки на карті; пояснити оптимальний маршрут прогулянки і схему проїзду.
6. Ти і твої однокласники розмовляєте з німецькими школярами про життя у великому місті.	6. Розпитати німецьких школярів про те, як вони пересуваються містом / якими видами транспорту користуються

Навчання усного мовлення буде ефективнішим, якщо в процесі навчання використовувати методичний комплекс, що включає систему вправ, яка передбачає поетапне оволодіння усним мовленням (тренувальний етап → підготовчий і компенсаторний блоки → мовленнєвий блок вправ) з використанням ЕІД.

Тренувальні вправи покликані підготувати учнів до мовлення іноземною мовою і сприйняття усного іншомовного повідомлення і спрямовані на формування необхідних для цього фонетичних, лексичних і граматичних навичок. Цей блок вправ включає:

1. Фонетично спрямовані вправи: а) вправи на вдосконалення слухо-вимовних навичок, а саме – навичок артикулювання, правильного сприйняття на слух звуків і звукосполучень німецької мови; б) аналітико-порівняльні вправи, спрямовані на диференціацію вимови звуків німецької мови і на розрізнення на слух омонімів; в) вправи на вдосконалення ритміко-інтонаційних навичок.

2. Лексично спрямовані вправи: а) вправи на ідентифікацію і диференціацію лексичних одиниць; б) аналітико-порівняльні вправи, спрямовані на аналіз і зіставлення лексем німецької мови.

3. Граматично спрямовані вправи: а) вправи на ідентифікацію і диференціацію граматичних явищ; б) аналітико-порівняльні вправи, спрямовані на аналіз і зіставлення граматичних явищ німецької і української мов.

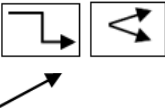
Наведемо приклади тренувальних вправ для навчання німецького мовлення:

1. Фонетично спрямовані вправи:

1. Прочитайте слова і заповніть таблицю /
Lest die Wörter und füllt die Tabelle aus:

*Deutsch ♦ wie ♦ Papagei ♦ Eule ♦ sieben ♦
Frankreich ♦ spielen ♦ neun ♦ Eis ♦ zwei ♦ Viertel ♦ teuer ♦ Biene ♦
vier ♦ treiben ♦ Feuer ♦ schreiben ♦ hier ♦ Teufel ♦ Speisekarte ♦ leicht
♦ heute ♦ lieben ♦ klein*

eu	ie	ei

2. Знайдіть на карті Європи (фрагмент з Німеччиною, Австрією, Швейцарією) міста і країни, в назві яких є поєднання *ie* та *ei*. Запишіть їх та прочитайте / Findet an der Karte Euro-

pas Städte und Länder (ein Stück mit Deutschland, Österreich und der Schweiz), die "ie" oder "ei" in den Namen haben. Schreibt sie und lest vor, zum Beispiel: *Wien*.

3. а) Прочитайте буквосполучення. Яким українським звукам вони відповідають? / Lest die folgenden Buchstabenkombinationen.

Mit welchen ukrainischen Buchstaben kann man diese Buchstabenkombinationen vergleichen: *tsch* → .., *sh* → .., *schtsch* → .., *ja* → .., *ju* → .., *jo* → ..;

б) напишіть і прочитайте вголос прізвища та імена своїх однокласників, в яких є подібні звуки.

4. а) Прослушайте слова, подчеркните долгие гласные и пометьте точкой короткие. Прочитайте эти слова.
/ Hört die Wörter, unterstreicht

lange Vokale und markiert kurze Vokale mit einem Punkt: *Schokolade, siegen, Stock, telefonieren, wohnen, Post, bringen, Mittag, frisch, Flasche, Schneemann, schenken, Mitte.*

5. Прослушайте предложения, обратите внимание на интонацию, сделайте пометки. При повторном прослушивании проговаривайте эти предложения

под час пауз / Hört die folgenden Sätze. Richtet die Aufmerksamkeit auf die Betonung, macht Kennzeichnungen. Lest diese Sätze in den Pausen vor:

1. *Sind Sie aus Deutschland?* – *Ja, ich komme aus Kiel.* 2. *Wohin fährst du in den Ferien?* – *Ich weiss noch nicht, vielleicht ans Meer.* 3. *Kannst du mir mit Hausaufgaben helfen?* – *Ja, natürlich.* 4. – *Ruf mich heute Abend an!* – *Wann denn?* 5. *Hast du dieses Buch schon gelesen?* – *Nein, noch nicht. Und du?*

6.   Прослушайте диалог. Обратите внимание на паузы, пометьте их пиктограммой «||» для короткой паузы, «|||» для долгой паузы.

Прочитайте диалог, соблюдая паузы / Hört den folgenden Dialog. Beachtet die Pausen, merkt sie mit dem Zeichen «||» für eine kurze, «|||» für eine lange Pause. Lest den Dialog mit diesen Pausen vor:

- *Was wünschen Sie?*
– *Ich möchte eine Tasse Kaffee und ein Brötchen mit Konfitüre.*
– *Kaffee mit oder ohne Milch?*
– *Ohne Milch, bitte.*
– *Vielleicht noch etwas?*
– *Nein, danke.*

II. Лексично спрямовані вправи:

1. а) назвіть, які транспортні засоби можна побачити у великому місті / Nennt bitte Verkehrsmittel, die man in einer modernen Großstadt sehen kann

- б)   Підпишіть малюнки, використовуючи слова / Unterschreibt die Bilder. Gebraucht dabei folgende Wörter:

die S-Bahn, das Auto, das Taxi, der Zug, die Straßenbahn, das Flugzeug, das Fahrrad, das Motorrad, der Bus, die U-Bahn.

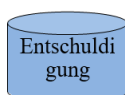
2.   Заповніть таблицю, використовуючи такі слова / Ergänzt die

Tabelle. Gebraucht folgende Wörter dabei: der Parkplatz, überqueren, der Zug, der Obus, der Marktplatz, einbiegen, der Bahnhof, die S-Bahn, geradeausgehen, das Geschäft, die Apotheke, entlanggehen, das Krankenhaus, wegfahren, die Straßenbahn.

Stadtplätze	Verkehrsmittel	Verkehrsarten

3. Розкладіть вислови за темами / Sortiert Redewendungen nach Themen:

Oh, Verzeihung! Ich denke/meine, dass...; Ich bin dafür, dass...; Ganz recht; Sagen Sie mal...; Danke schön; Tut mir Leid! Ich danke Ihnen für...; Richtig; Können Sie mir sagen,...; Entschuldigen Sie bitte; Ich bin der Meinung, dass...; Stimmt; Vielen Dank; Ich wollte Sie fragen...; Das ist wahr; Ich bin dagegen; Ich bedanke mich; Ich hätte eine Frage an Sie; Genau; Mir scheint, dass...

4.   а) зіставте дорожні знаки Німеччини і підпис до них / Sucht Unterschriften zu den Verkehrszeichen Deutschlands. Was passt

zusammen: *Haltestellen, Straßenbahnen / Linienbusse, Sonderweg Fußgänger, Fremdenverkehrsbüro / Auskunftsstelle, Kinder, Schnee / Eisglätte, Amphibienwanderung, Verbot für Fußgänger, Beginn einer Fahrradstraße, Stau.*

б) яких знаків нема в Україні? Що вони позначають? / Welche Zeichen gibt es in der Ukraine nicht? Was bedeuten sie?

III. Граматично спрямовані вправи (вправи на ідентифікацію і диференціацію граматичних явищ, а також на аналіз і зіставлення граматичних явищ німецької та української мов):

1. Прочитайте складнопідрядні речення. Охарактеризуйте порядок слів у підрядному реченні / Lest folgende zusammengesetzte Sätze.

Beschreibt die Wortfolge im Nebensatz:

1. *Ich weiss nicht, wo die U-Bahn-Station ist.* 2. *Das Reichstagsgebäude ist eine Sehenswürdigkeit, wohin alle Touristen kommen wollen.* 3. *Der Weihnachtsmarkt ist ein Platz, wo man verschiedene Souvenirs zu Weihnachten kaufen kann.* 4. *Ich kann dir auf*

der Karte zeigen, wohin du einbiegen musst. 5. Sankt Petersburg ist eine Stadt, wo viele bekannte Schriftsteller gelebt und geschaffen haben.

2. Прочитайте наведені нижче речення. Чим відрізняється порядок слів у реченнях зліва та справа? / Lest folgende Sätze. Beschreibt

den Unterschied zwischen der Wortfolge in den Sätzen links und rechts:

Wenn ich Freizeit habe, gehe ich nach Hause zu Fuß.	Ich gehe nach Hause zu Fuß, wenn ich Freizeit habe.
Wenn du zum Bahnhof schneller kommen willst, kannst du mit dem Bus fahren.	Du kannst mit dem Bus fahren, wenn du zum Bahnhof schneller kommen willst.
Wenn Sie das Reichstagsgebäude besichtigen wollen, müssen Sie frühzeitig kommen. Am Wochenende gibt es immer viele Menschen dort.	Sie müssen zum Reichstagsgebäude frühzeitig kommen, wenn Sie es besichtigen wollen. Am Wochenende gibt es immer viele Menschen dort.

3.   Прочитайте речення, визначте, коли вживається *damit*, а коли *um ... zu* / Lest die folgenden Sätze. Bestimmt, wenn man *damit* und wenn *um ... zu* gebraucht:

1. Man muss mit der U-Bahn fahren, um schneller zu kommen. 2. Man muss mit der U-Bahn fahren, damit wir zum Konzertanfang kommen. 3. Um im Voraus an der Haltestelle zu sein, gehe früher von zu Hause. 4. Ich gehe früher von dem Haus, damit meine Freunde auf mich nicht warten. 5. Sie müssen beiseite gehen, damit wir durchgehen können. 6. Sie müssen beiseite gehen, um niemand zu stören.

4. Прослушайте речення. Позначте ті, в яких ви почувете наказ / Hört die folgenden Sätze. Markiert die, wo ihr Imperativ hört:

1. Können Sie uns helfen? 2. Helfen Sie mir bitte, ich habe mich verlaufen. 3. Gehen Sie diese Strasse bis zur ersten Kreuzung entlang. 4. Sie müssen zuerst diese Strasse entlanggehen. 5. Du musst den Park überqueren, um schneller zu kommen. 6. Überquere den Park! Es ist schneller.

5.   Прочитайте наведені нижче речення. Поясніть граматичну форму підкреслених іменників / Lest die folgenden Sätze.

Erklärt die grammatische Form der betonten Substantive.

Wir treffen uns immer auf dem Sportplatz. 2. Geht auf den Marktplatz! Ihr könnt dort viel Interessantes kaufen! 3. Unsere Klasse geht morgen ins Museum und wir haben keine Stunden. 4. Und wir waren schon in diesem Museum. 5. Biegen Sie rechts ein. Die Haltestelle ist hinter diesem Gebäude. 6. Mein Vater stellt sein Auto hinter dieses Geschäft. Dort gibt es einen Parkplatz.

Які ще прийменники мають подвійне керування? Welche Präpositionen haben noch Doppelrektion?

6.

Знайдіть українські відповідники до німецьких модальних дієслів / Findet ukrainische Entsprechungen zu den deutschen Modalverben:

den deutschen Modalverben:

deutsche Modalverben: *sollen, wollen, können, dürfen, mögen, lassen*

ukrainische Modalverben: *хотіти, могли, бути повинним, спонукати*

б) утворіть з цими дієсловами речення / bildet Sätze mit diesen Verben.

7.

Перекладіть речення німецькою мовою. Порівняйте утворення наказового способу в німецькій та українській мовах / Übersetzt die

folgenden Sätze ins Deutsche. Vergleicht Imperativformen in den deutschen und ukrainischen Sprachen:

Ukrainisch	Deutsch
Дайте мені план міста!	
Поясніть мені дорогу, будь ласка!	
Давайте поїдемо на екскурсію містом!	

Підготовчий і компенсаторний блоки передбачають підготовку до повноцінного оволодіння усним іноземним мовленням. Оскільки будь-який мовець може відчувати дефіцит наявних у нього мовних засобів, компенсаторні вміння дозволять йому продовжити спілкування і гнучко використовувати іноземну мову задля досягнення мети комунікації. Сюди входять вправи для розвитку словотвірного і контекстуального припущення, вправи для навчання ймовірного прогнозування, вправи на розширення і скорочення висловлювань, мовні ігри. На граматичному рівні для розвитку компенсаторних навичок задіяні вправи на доповнення і трансформацію (перетворення) граматичних явищ:

1.

Продовжіть речення. Можете вживати наведені нижче слова / Ergänzt die Sätze. Ihr könnt folgende Wörter gebrauchen:

mit der U-Bahn ♦ in der Nähe ♦ weit ♦ geradeaus ♦ aussteigen ♦ zu Fuss ♦ fremd Verkehrsmittel ♦ in die Leipziger Strasse ♦ am Potsdamer Platz ♦ der Ausgang zur Stadt.

1. Ich bin ... hier. 2. Gehen Sie die Wilhelmstrasse immer ... 3. Wo muss ich ..? 4. Wir sind hier ... und da ist das Mauermuseum. 5. Das ist ... Fahren Sie besser ... 6. Gibt es eine Bank ..? 7. Biegen Sie rechts ... ein. 8. Das ist 15 Minuten ... 9. Entschuldigung, wo ist ..? 10. In einer modernen Großstadt gibt es viele Autos, Busse, die U-Bahn.

2.   З'єднайте початок і кінець речень / Verbindet den Anfang und das Ende des Satzes:

Ich möchte den deutschen Dom ...	hier?
Können Sie mir ...	zum Marktplatz?
Wo befindet sich	gehen?
Ist es weit von	besichtigen
Kann ich mit diesem Bus zum Bahnhof ...	einbiegen
Kann ich zu Fuss ...	dorthin?
Welche Straßenbahn fährt ...	die nächste U-Bahn-Station?

Sie müssen in die nächste Strasse ...	helfen?
Wie komme ich	fahren?

3.   Підберіть відповідні репліки / Was passt zusammen:

Herzlichen Dank! → Ja, mit Vergnügen!

Schönes Wochenende und Alles Gute! Ja, bitte sehr!

Kann ich Ihnen helfen? Freut mich (Sie kennen zu lernen)

Entschuldigung! Keine Ursache.

Darf ich mich vorstellen? Herr Schneider. Bitte sehr.

Danke schön! Ihnen auch!

4.   Послухайте короткі діалоги і з'єднайте репліки / Hört kurze Dialoge. Was passt zusammen?

Entschuldigung, ich suche eine Post. Gibt es eine hier in der Nähe?	Ja, fahren Sie die Friedrichstrasse immer geradeaus.
Gibt es hier in der Nähe einen Supermarkt?	Neben dem Hotel ist gleich eine. Gehen Sie dann rechts und gleich wieder links.

Entschuldigung, gibt es hier das Hotel „Zur Post“?	Ja, biegen Sie hier links in die Friedrichstraße ein
Verzeihung, wo finde ich den Supermarkt?	Ja, nehmen Sie lieber die U-Bahn. Die fährt hier gleich am Dom.
Ist es weit von hier?	Das ist in der Berliner Straße.
Hallo, wie komme ich zum Zoo?	Fahren Sie die Mollwitzstraße geradeaus

5. Складіть з речень текст. Можете використовувати наведені слова / Bildet aus diesen Sätzen einen Text. Ihr könnt folgende Wörter dabei gebrauchen: *danach* ♦ *dann* ♦ *zuerst* ♦ *zum Schluss* ♦ *nach* ♦ *jetzt*

1. *Wir haben eine Stadtrundfahrt durch München.* 2. *Wir treffen uns wieder neben der Alten Pinakothek.* 3. *Wir können etwa 1,5 Stunden frei sein.* 4. *Wir gehen zum Bus.* 5. *Wir haben Abendbrot im Café ...* 6. *Wir fahren mit dem Bus ins Hotel.*

6. Розширте репліки діалогу за допомогою наступних слів / Erweitert Repliken in diesem Dialog. Gebraucht die folgenden

Wörter dabei: *danach* ♦ *dann* ♦ *zuerst* ♦ *zum Schluss* ♦ *nach* ♦ *jetzt*

a) *Jetzt* ♦ *um 10 Uhr* ♦ *so schnell* ♦ *unbedingt* ♦ *sehr* ♦ *in unserer Stadt* ♦ *schön* ♦ *unsere Besichtigung* ♦ *auf deinen Ruf* ♦ *in eurer Stadt.*

b) Welche Sehenswürdigkeiten willst du besichtigen?

Ich habe nicht so viel Zeit, möchte aber viel sehen.

Wir können zusammen gehen. Ich zeige dir unsere Stadt.

Oh, es ist wunderbar! Wann können wir anfangen?

Wenn du willst, morgen.

Super. Dann rufe ich dich morgen an!

O'k. Ich warte!

7.   Продовжте опис. Використовуйте фрагмент карти центру Берліну/Erweitert die Beschreibung der Stadt Berlin mit dem

Stück des Stadtplanes:

Das ist ein Stadtplan Berlins. Im Zentrum sehen wir das berühmte Brandenburger Tor und die Straße Unter den Linden. Das Zeichen «S» in dieser Straße bedeutet die deutsche S-Bahn. Nicht weit von dem Brandenburger Tor befindet sich ...

7.   Скоротіть речення. Як вони могли б звучати у діалозі? / Kürzt folgende Sätze. Wie sagt man das in einem Dialog?

zum Beispiel: Kannst du mir helfen? → Hilf mir bitte!

Kannst du mir helfen? 2. Schade, dass du nicht kommen kannst. 3. Du musst etwa 20 Minuten zu Fuß gehen. 4. Wo befindet sich hier die nächste Bushaltestelle? 5. Wir möchten am Wochenende das deutsche Opernhaus besuchen. 6. Oh, es ist leicht zu erklären. Ich kann dir alles zeigen.

8.   Складіть із двох простих речень одне складне, вживаючи такі сполучники / Bildet aus zwei einfachen Sätzen einen zusammen-

gesetzten Satz. Gebraucht die folgenden Konjunktionen dabei:

wenn: 1. Das Wetter ist gut. Wir können durch die Stadt spazieren gehen. 2. Sie überqueren die Strasse. Sie müssen vorsichtig sein. 3. Sie können eine Stadtrundfahrt machen. Sie wollen;

als: 1. Wir waren in München. Wir besuchten die berühmte Pinakotek. 2. Ich fuhr das erste Mal mit der U-Bahn allein. Ich hatte Angst. 3. Ich war 7 Jahre alt. Ich flog mit meinen Eltern in die Schweiz;

damit: 1. Ich komme früher. Ihr macht alles. 2. Wir werden dich anrufen. Du vergisst nicht. 3. Er will Fahrkarten jetzt kaufen. Wir sind unbesorgt;

um ... zu: 1. Wir wollen am Montag fahren. Wir wollen im Stau nicht stehen. 2. Ich will einen Stadtplan nehmen. Ich will mich gut orientieren. 3. Sie müssen mit dem Bus fahren. Sie wollen dorthin kommen.

9.   Перетворіть складні речення із сполучником *damit* у речення з *um ... zu* / Reorganisiert zusammengesetzte Sätze mit Konjunktion

damit in die Sätze mit *um ... zu*, zum Beispiel:

Ich fahre mit dem Bus, damit wir uns früher treffen können. → Ich fahre mit dem Bus, um mich früher mit meinen Freunden zu treffen.

1. *Meine Mutter hat für mich einen Stadtführer durch Dresden gekauft, damit ich mich dort besser orientieren kann.* 2. *Man muss ein Taxi bestellen, damit wir uns nicht verspäten.* 3. *Er will mitkommen, damit wir uns nicht verlaufen.* 4. *Kommen Sie besser am Sonntag, damit alle frei sind.*

Мовленнєвий блок вправ спрямований на розвиток мовленнєвих навичок у монологічній і діалогічній формі та умінь сприйняття іншомовного мовлення на слух в умовах, наближених до реального вживання іноземної мови у ситуаціях міжкультурної взаємодії. Він включає вправи, поділені на групи з використання певного виду опору: а) вербальних опор (зразок, ключові слова, план, заголовок /

висловлювання, текст, тема, ситуація); б) візуальних опор (зображення/картина/фото, серія малюнків); в) візуально-вербальних опор (картка, схема, малюнки з підписами, фото / зображення + інформація, наприклад, міські стенди, рекламні проспекти, путівники тощо); г) візуально-адитивних опор (кінофільм, відеофрагмент, кліп); д) без використання опор. Наведемо приклади:

1. *Словникова естафета / die Wörterstafette*. Словникову естафету можна провести наприкінці вивчення теми. Для організації гри учнів потрібно поділити на дві-три команди. У роботу одночасно включаються два-три перші учні (по одному від групи). Завдання: перекласти слова з української німецькою мовою (слова будуть з'являтися на екрані ЕІД). На дошці з'являється перше слово, учні по черзі відповідають: якщо учень відповів – він сідає (слово переміщається до стовпчика його команди на дошці), і потім відповідає наступний учень його команди; якщо ні – то він залишається стояти і знову чекає на свою чергу для відповіді. Виграє та команда, учні якої швидше впораються із завданням, тобто відповідь останній учень у команді. Як приклад лексики для вправи можна навести такі слова: *аеропорт, перетинати, телевізійна вежа, метро, пішохідна зона, ринкова площа, повертати, вокзал, вхід, головна площа і т.д.*

2. *Лексикон / Lexikon*. Цю гру можна провести наприкінці вивчення теми. Її суть полягає в наступному:

а) клас ділиться на дві групи, кожна з яких делегує одного зі своїх членів як експерта з теми (через кілька слів учні будуть змінюватися). Вибрані учні сідають перед групою спиною до дошки. На екрані ЕІД для кожної групи з'являється німецьке слово з пройденої теми. Завдання членів кожної групи – пояснити своєму учню німецькою мовою значення цього слова. Експерт повинен зрозуміти, про що йдеться, і назвати це слово. Усі відгадані слова фіксуються на екрані ЕІД. За кількістю названих слів визначиться група-переможець;

б) клас поділяється на дві групи, декілька сильних учнів по черзі пояснюють слова по темі. Інші учні повинні назвати ці слова. Перемагає та команда, яка назве більше слів. Як приклад лексики для вправи можна навести такі слова: *das Rathaus, die Sehenswürdigkeiten, besichtigen, der Stadtplan, das Blumengeschäft, das Stadtzentrum, der Vorort, abfliegen, ankommen* тощо.

3. *Tu in німецькому місті / Du bist in einer deutschen Stadt*. Цю мовну гру доцільно проводити на початку вивчення теми, оскільки вона спрямована на розвиток вміння вимагати інформацію в рамках теми, що вивчається. Для проведення гри вчителю знадобляться гральний

кубик, слайд з ігровим полем та слайди з описом ситуацій. Все це потрібно підготувати заздалегідь. Вчитель відкриває підготовлений файл на екрані ЕІД: перед учнями з'являється ігрове поле і фішки. Учні вибирають фішку і починають кидати кубик. За допомогою функції переміщення об'єктів на екрані дошки учасники гри переміщатимуть фішки по ігровому полю. Кожній клітинці ігрового поля, позначеної цифрою, відповідає певна ситуація. Щоб ознайомитися з цією ситуацією, її також необхідно вивести на екран. Це можна зробити, використовуючи технологію «гарячих зон» за допомогою гіперпосилань. На інших слайдах розміщуємо описи ситуацій, а клітинки з цифрами на ігровому полі виступатимуть гіперпосиланнями переходу до кожної з цих ситуацій. Таким чином, при наведенні фішки на цифру поруч з нею з'являтиметься необхідний текст, а саме – опис ситуації, що відповідає цій цифрі. Учень кидає гральний кубик, читає ситуацію під цим номером і відповідає на поставлене питання. Якщо він відповідає з помилками, то повертається на дві клітки назад. Переможе той, хто першим дійде до кінця.

4. Хід і результати експериментального навчання усного мовлення німецькою мовою з використанням ЕІД

Представлені теоретичні положення і розроблена нами система вправ з використанням ЕІД перевірені в ході експериментального навчання у 9-му класі середньої загальноосвітньої школи 1-3 ступенів села Нижбірок Чортківського району Тернопільської області. Навчальний експеримент тривав з вересня до кінця грудня 2021 року. В експерименті взяли участь 25 осіб (13 учнів – в експериментальній групі (ЕГ), 12 учнів – у контрольній групі (КГ)). Рівень володіння німецькою мовою в обох групах приблизно однаковий: середня оцінка в ЕГ – 8,2 бали, у КГ – 8,4 бали за 12-бальною шкалою. Неваріативними умовами навчання були тривалість навчання (4 місяці), кількість годин (чотири уроки на тиждень), кількість учнів у групі, вчитель, перелік лексичних і граматичних тем. Варіюються умови навчання (система вправ, організація навчання, технічні засоби навчання).

Експериментальне навчання включало такі етапи: 1) передекспериментальний зріз; 2) експериментальне навчання; 3) підсумковий зріз. Наведемо завдання і аналіз мовлення учнів по етапах експериментального навчання.

Першим етапом експериментального навчання був передекспериментальний (констатуючий) зріз, мета якого полягала у визначенні рівня сформованості в учнів 9-х класів умінь в мовленні

німецькою мовою. Для цього етапу ми обрали тему «Канікули», оскільки вона входить до переліку обов'язкових для вивчення лексичних тем. Учні вже мали досвід розповіді про свої літні канікули у 6-му класі, для розкриття цієї теми учням не потрібно будь-якої спеціальної підготовки. Наведемо приклади завдань.

1. Після літніх канікул ви зустрілися з друзями. Розпитайте один одного про те, де ви відпочивали, що цікавого сталося влітку, яка була погода тощо.

2. а) завдання на монологічне мовлення: після довгих літніх канікул ти знову зустрівся з друзями. Розкажи друзям про свої літні канікули (де ти відпочивав, з ким ти провів свої канікули, що цікавого пережив, бачив, відвідав, яка була погода і чи тобі сподобалися літні канікули).

б) завдання на аудіювання:

– завдання на загальне розуміння: прослухайте розповіді Анни і Ханно. Про що вони кажуть? Який би заголовок підійшов до обох текстів? Чому?

– завдання на детальне розуміння: прослухайте розповіді Анни та Ханно і дайте відповідь на наступні запитання.

Мовлення учнів, як діалогічне, так і монологічне, оцінено за такими критеріями: 1) відповідність комунікативного завдання (досягнення мети комунікації); 2) обсяг висловлювання; 3) фонетична правильність; 3) тривалість висловлювання (монологічне мовлення); 4) лексична насиченість; 5) граматична правильність. Розглянемо результати, отримані за кожним критерієм.

Критерій відповідності комунікативному завданню передбачав аналіз діалогів і монологів учнів з погляду успішності комунікації (діалог) або розкриття теми (монолог). В ЕГ 54% учнів (7 осіб із 13) змогли скласти і розіграти діалоги за запропонованою ситуацією; 6 осіб через недостатній рівень володіння усним мовленням не змогли брати участь у повноцінному спілкуванні і вести бесіду. У КГ 5 осіб із 12 не змогли побудувати діалог у рамках заданої ситуації і не розкрили тему. Діалоги 58% учнів відповідали темі «Канікули» і ситуації спілкування.

У результаті аналізу монологічного мовлення учнів отримано такі результати: 5 учнів з 13 в ЕГ не змогли укласти монолог про літні канікули і розказати його. Монологи 61% учнів оцінили як відповідні комунікативному завданню. У КГ 4 учні з 12 не змогли виконати завдання і, відповідно, не розкрили тему «Канікули». Успішними було визнано монологи 66 % учнів.

Учні обох груп показали приблизно однакові результати при виконанні завдань на мовлення: 54 % і 58 % – середній коефіцієнт з діалогічного мовлення, 61 % і 66 % – з монологічного мовлення. Отримані результати можна оцінювати як недостатні. При розумінні теми та комунікативних завдань до запропонованої ситуації частина учнів не змогла виконати вправи.

На розкриття теми і подання ситуації впливав також обсяг висловлювання, який відповідав кількості вжитих учнями речень. Необхідний обсяг висловлювання розраховувався, виходячи з обсягу автентичних діалогів / монологів, підібраних для цього етапу вивчення німецької мови і рівня володіння учнями німецькою мовою. Для діалогу обсяг висловлювань склав близько 10 реплік (включаючи репліки-вітання, прощання) для кожного мовця, для монологу приблизно 8-10 речень. Ми встановили, що в середньому обсяг висловлювання в ЕГ і КГ приблизно однаковий (49-52%). Кількість реплік, вживаних учнями, недостатня для успішного здійснення спілкування засобами німецької мови.

Якість мовлення учнів оцінювалася також з погляду фонетичної правильності оформлення висловлювань, оскільки для успішного здійснення усно-мовленнєвого спілкування фонетика грає важливу роль. У зв'язку з тим, що учні вивчають німецьку мову дев'ятий рік, вони вже володіють фонетичною системою німецької мови і майже не допускають грубих фонетичних помилок, які ускладнюють розуміння. В ЕГ 4 учня допустили грубі фонетичні помилки внаслідок інтерференції з боку рідної мови; мовлення 69 % учнів (9 осіб) було наближене до фонетичних норм німецької мови. У КГ середній показник фонетичної правильності висловлювань учнів також був вищим за середній: у мові 67 % учнів (8 учнів з 12) не відмічено грубих фонетичних помилок. Троє учнів помилилися в інтонації питального речення (*Fährst du ans Meer*), внаслідок чого співрозмовник не зрозумів, що було поставлене питання, тому комунікація перервалася. Порівняння результатів обох груп показало, що більшість учнів володіють фонетичними навичками і можуть говорити, дотримуючись норм фонетичної системи німецької мови.

Подальшим критерієм є тривалість висловлювання, яка вимірювалася у хвилинах мовлення. За необхідну і достатню тривалість висловлювання ми прийняли часовий проміжок приблизно 2-2,5 хвилини. Саме стільки часу (з урахуванням пауз) потрібно учням, щоб вимовити у середньому темпі необхідну кількість реплік (8-10). У результаті аналізу отриманих даних ми

дійшли висновку, що всі учні як в ЕГ, так і КГ витратили більше часу на монолог, ніж рекомендовано. Час для розповіді про свої літні канікули в ЕГ в середньому склав 3-4 хвилини, в КГ – 3,5 хвилини. Однак це не свідчить про те, що весь час учні говорили німецькою мовою. Темп висловлювань був досить низьким, учні часто робили тривалі паузи.

Мовлення учнів оцінювалася також з погляду лексичної насиченості висловлювання. Середній коефіцієнт лексичної насиченості в обох групах становив 11-14 %, що свідчить про недостатній словниковий запас учнів і про відсутність бажання в учнів активізувати свій словниковий запас і скласти цікаві живі діалоги. Учні вживали досить обмежену кількість лексем, найпростішу лексику, засвоєну в попередніх класах, повторювали одні й ті ж слова. Найпоширенішим дієсловом стало *machen*, лексеми *verbringen* і *sich erholen* вжили у своєму мовленні тільки 4 учні (2 з ЕГ та 2 з КГ); прикметники практично не вживалися. Тільки один учень з ЕГ при описі погоди використовував лексему *sonnig*, інші учні обмежувалися словами *gut* і *warm*. Майже у всіх учнів в монологах і діалогах була відсутня оцінна лексика, що пов'язано як з відсутністю оцінних прикметників, так і таких дієслів, як *gefallen*, *finden*.

Наступним критерієм рівня сформованості умінь учнів в мовленні німецькою є граматична правильність висловлювань, при визначенні якої ми співвідносили кількість правильних речень із загальною кількістю речень в діалозі / монолозі. Середні коефіцієнти граматичної правильності висловлювань учнів ЕГ і КГ співвідносні у відсотковому відношенні: 53% – для діалогу і 47% – для монологу в ЕГ; 55% – для діалогу і 53% – для монологу в КГ. Аналіз мовлення учнів показав, що, вживаючи прості короткі речення, учні припускалися багато помилок. Найбільш частотними з них були неправильний порядок слів у реченні, невірне відмінювання дієслів та іменників.

Для визначення рівня сформованості вміння розуміти німецьке мовлення ми використали аудіотексти з підручника *Das neue Deutschmobil 2*. Учня запропоновано два невеликі за обсягом і прості за змістом монологи на тему «Канікули», проте вони містили цифри і географічні назви. Після прослуховування аудіотексту учні мали виконати два завдання – на контроль загального і детального розуміння прослуханої інформації. Тексти для аудіювання звучали 1 хвилину 25 секунд і пред'являлися учням двічі. Після першого прослуховування учні мали зрозуміти основну інформацію в тексті, визначити загальний зміст, тему повідомлення; після другого – зрозуміти окремі деталі.

Критерієм сформованості вміння розуміти німецьке мовлення стала кількість правильно сприйнятих смислових одиниць (фактів, подій, назв, імен, цифр тощо) стосовно сприйнятих неправильно. Результати показали, що більшість учнів як в ЕГ, так і в КГ зрозуміли основний зміст мовлення, визначили, що в аудіотекстах герої розповідають про майбутню поїздку на канікулах, і запропонували відповідні за змістом заголовки: «Nach Spanien» / «Flug nach Spanien». В ЕГ правильно відповіли на запитання завдання 80% учнів, у КГ – 83% учнів. Однак при виконанні завдання на розуміння детальної інформації з'явилися труднощі: не всі учні змогли правильно зрозуміти й утримати в пам'яті окремі деталі. Декілька учнів у потоці мовлення не впізнали і, відповідно, не зрозуміли навіть уже вивчені і добре знайомі їм слова, а також не почули цифрову інформацію та географічні назви, які є в аудіотекстах, у зв'язку з чим дали неправильні варіанти відповіді. У середньому по групі коефіцієнт детального розуміння прослуханої інформації в ЕГ становить 47%, у КГ – 49%. Жоден з учнів обох груп не зрозумів у потоці мовлення цифрову інформацію, і лише по одному учню з кожної групи змогли правильно назвати місце перебування героїв оповідань. Двоє учнів в ЕГ та три учні у КГ відповіли на 50 % питань; четверо учнів в ЕГ і КГ зрозуміли більше 50 % інформації, що міститься в аудіотекстах. Таким чином, отримані результати показали, що в учнів обох груп недостатньо розвинений слух, а також вміння аудіювання, пов'язані з механізмами осмислення, пам'яті і ймовірнісного прогнозування, необхідні для повноцінного сприйняття іншомовного мовлення на слух.

Підбиваючи підсумки передекспериментального зрізу, ми можемо дійти висновку, що рівень сформованості умінь усного мовлення німецькою мовою в учнів ЕГ і КГ приблизно однаковий. Під час діалогу учням було складно швидко й адекватно (як у природних умовах спілкування) реагувати на висловлювання партнера і підтримувати розмову. Не знаючи певного слова, учні переривали комунікацію, що свідчить про нерозвиненість компенсаторних умінь. Здебільшого учні відповідали, не використовуючи репліки перепитування, здивування, схвалення, що свідчить про функціональну одноманітність діалогів. Хоча учні розігрували діалог, у мовленні вживали переважно повноскладові речення. Не було еліптичності, характерної для усного мовлення. Діалоги носили штучний характер, ініціатива часто була односторонньою. У монологічному мовленні в учнів виникла низка труднощів – повільний темп, обмежене вживання вивченої лексики.

Під час наступного етапу роботи – експериментального навчання – учні обох груп вивчали однакові лексичні і граматичні теми, проте процес навчання був організований по-різному. ЕГ працювала за наведеною нами системою вправ з використанням ЕІД. Контрольна група застосовувала традиційні форми організації навчання (індивідуальна, фронтальна і групова); як технічний засіб на уроці використовувався аудіоплеєр на наутбуці.

Після завершення навчального експерименту в обох групах проведено постекспериментальний зріз. Мета – перевірити ефективність використання розробленої методики навчання мовлення німецькою мовою. Для визначення рівня сформованості мовленнєвих навичок німецькою мовою учням запропоновано такі завдання на тему "Музика / Musik in meinem Leben".

Уяви собі таку ситуацію: ти розмовляєш зі своїм другом з Німеччини про музику. Розпитайте один одного, яку музику / музичну групу / виконавця ви любите слухати; чому він вам подобається; яка музика зараз популярна в Німеччині / Україні.

2. Диференційовані за видами усної мовної діяльності завдання:

а) завдання на монологічне мовлення: уяви собі, що ти нещодавно ходив на концерт свого улюбленого музичного гурту / виконавця. Розкажи своєму другу з Німеччини про цей концерт / музичний гурт / виконавця. Поясни, чому цей музичний гурт / виконавець тобі так подобається; порадь послухати диск з піснями / композиціями цього гурту / виконавця, сходити на концерт.

б) завдання на аудіювання:

1) завдання на загальне розуміння діалогу: прослухайте діалог. Про що йдеться у тексті? Який заголовок підійшов би до цього діалогу? Чому?

2) завдання на детальне розуміння діалогу: прослухайте діалог і дайте відповідь на питання.

Усі висловлювання учнів оцінювалися за тими ж критеріями, як і раніше. В ЕГ коефіцієнт відповідності висловлювання комунікативному завданню зріс на 23 % у діалогічному мовленні (діалоги 10 учнів із 13 були оцінені як відповідні темі та заданій ситуації) і на 24 % у монологічному мовленні (11 учнів із 13 змогли скласти оповідання, що відповідають комунікативному завданню). У КГ показник відповідності висловлювання комунікативному завданню змінився порівняно з попереднім зрізом у діалогічному та монологічному мовленні на 1% і становив 66% (діалог) і 67% (монолог).

Двоє учнів в ЕГ покращили свої результати у вимові: середній коефіцієнт фонетичної правильності збільшився на 16 % і склав 85 %. У КГ істотних змін за цим критерієм не відбулося (+ 2 %, загалом 67 %). Показник тривалості висловлювання в ЕГ зменшився, що пов'язано з кількома факторами:

1) зі скороченням пауз як за тривалістю, так і за кількістю, чому сприяли навички і вміння, отримані внаслідок виконання учнями ЕГ вправ, спрямованих на розвиток компенсаторних умінь;

2) із кращою структурною і композиційною організацією повідомлень: більшість учнів змогли вибудувати свої висловлювання і логічно їх завершити.

Середній коефіцієнт граматичної правильності висловлювання зріс в ЕГ на 20 % у діалозі та на 23% у монологі. Варто зазначити, що багато допущених помилок – це результат збільшення темпу і спонтанності мовлення учнів: учні відчували, що можуть вільно говорити іноземною мовою.

У КГ середній коефіцієнт обсягу висловлювання в діалозі і в монологі покращився на 1-2 %. Тривалість висловлювання в середньому зменшилася на 15 секунд. У мовленні учнів була достатня кількість пауз; лише 25% учнів змогли складно побудувати монолог і логічно завершити розповіді про себе. Середній коефіцієнт граматичної правильності висловлювання зріс на 2 % у діалозі і в монологі.

Оцінюючи критерій лексичної насиченості висловлювань учнів, варто зазначити як збагачення діалогів і монологів всіх учнів новими лексичними одиницями, так і активніше використання прислівників часу *immer, manchmal, oft*, прикметників *toll, fantastisch, cool, blöd, spannend, rhythmisch*, що прикрашає мовлення і робить його виразнішим. Крім того, у мовленні 46 % учнів з'явилися різноманітні засоби вираження ставлення до теми мовлення, як-от: *das finde ich*, *das macht mir Spass, mir gefällt, mir ist es egal* тощо. 69 % учнів стали вживати у діалогічному мовленні не лише репліки запиту і повідомлення інформації, але й висловлювали оцінку почутого, перепитували, імітували реальне спілкування. Учні стали вільніше обирати способи вираження думки, комбінувати вже відомі мовні зразки, розширювати діалогічне мовлення розгорнутими монологічними репліками, що природно для спілкування.

У КГ середній коефіцієнт лексичної насиченості висловлювань зріс на 1% у діалозі і на 3% у монологічному мовленні. Характеризуючи мовлення учнів, варто зазначити, що лише 25% учнів включили у своє мовлення лексичні одиниці, які виражають емоційну оцінку (*toll, langweilig* тощо). За структурою 75% діалогів містили лише репліки запиту і повідомлення інформації, учні не перепитували і практично не висловлювали жодної реакції на відповідь співрозмовника. Учні не розвивали думку і не розширювали репліки у відповідь, формально підходячи до виконання завдання. Мовлення учнів стало змістовнішим і правильнішим, однак у своїх діалогах учні не змогли продемонструвати комунікативні вміння, необхідні для володіння усним німецьким мовленням.

Контроль сформованості умінь аудіювання німецькою мовою проводився на матеріалі аудіотексту з підручника *Das neue Deutschmobil 2*. Ми підібрали діалог-інтерв'ю з одним з учасників шкільної музичної групи. Аудіотекст тривав 1 хвилину 40 секунд і пред'являвся учням двічі. Результати аналізу відповідей учнів обох груп показали, що до кінця експериментального навчання 92 % учнів в ЕГ та 83% учнів у КГ змогли правильно відповісти на питання, що передбачають загальне розуміння прослуханої інформації. Відбулися також зміни в детальному розумінні прослуханої інформації: в ЕГ середній коефіцієнт детального розуміння прослуханої інформації зріс на 25 %, у КГ відповідний коефіцієнт зріс на 1%. Таким чином, результати постекспериментального зрізу показали якісні зміни – істотне покращення розуміння аудитивної інформації в учнів ЕГ.

ВИСНОВКИ

Порівняльний аналіз результатів перед- і постекспериментального зрізів свідчить про позитивну динаміку мовлення учнів за час проведення експериментального навчання (див. табл. 2).

Таблиця 2

Середні коефіцієнти динаміки розвитку умінь мовлення учнів (передекспериментальний → постекспериментальні зрізи)

Критерій	ЕГ	КГ
Загальне розуміння усного мовлення	80 % → 92 % (+12 %)	83 % → 83 % (+0 %)
Детальне розуміння усного мовлення	47 % → 72 % (+25 %)	49 % → 50 % (+1 %)
Відповідність сказаного комунікативному завданню (діалог/монолог)	54 / 61 % → 77 / 85% (+23 / +24 %)	58 / 66% → 59 / 67% (+1 / +1 %)
Обсяг сказаного (діалог / монолог)	52/49 % → 74/72 % (+21 / 23%)	50/48 % → 51 / 50% (+1/+2%)
Фонетична правильність	69 % → 85 % (+16%)	67 % → 69 % (+2 %)
Тривалість сказаного (монолог)	3хв.49сек. → 2хв.51сек. (-59 сек.)	3хв.25сек. → 3хв.10сек. (-15 сек.)
Лексична насиченість сказаного (діалог/монолог)	12/14% → 27/28% (+15/14%)	12/11% → 13/14% (+1/+3%)
Граматична правильність сказаного (діалог/монолог)	53/47% → 73/70% (+20/23%)	55/53% → 57/55% (+2/+2%)

У процесі експериментального навчання показники навичок учнів в усному німецькому мовленні в ЕГ покращилися за різними коефіцієнтами від 12 до 25 %, у КГ спостерігалася незначна динаміка (1-2 %). Варто відмітити як кількісні, а й якісні зміни у мовленні учнів ЕГ: учні стали вільніше і впевненіше вживати мовні засоби, комбінувати вже відомі мовні зразки, вибирати різні способи висловлювання думки (швидше компенсувати нестачу мовних

засобів), висловлювати своє ставлення до теми обговорення і реагувати на оцінні репліки співрозмовника, залежно від ситуації розширювати діалогічне мовлення розгорнутими монологічними репліками або, навпаки, редукувати його, що природно для реального спілкування.

Таким чином, проведене експериментальне навчання підтвердило ефективність розробленої нами системи вправ, а також доцільність використання ЕІД для формування в учнів 9-х класів загальноосвітніх шкіл в усному німецькому мовленні.

АНОТАЦІЯ

Процес навчання іноземної мови у середній школі зазнає істотних змін у зв'язку з переходом системи української освіти на нові стандарти. НУШ передбачає орієнтацію процесу навчання на системно-діяльнісний підхід, який передбачає вміння використовувати інформаційно-комунікаційні технології у процесі навчання іноземної мови, в тому числі ЕІД.

У дослідженні перевірено ефективність розробленої системи вправ з навчання учнів 9-х класів загальноосвітньої школи усного мовлення німецькою мовою як другою іноземною з використанням ЕІД. Експеримент відбувся у 9-му класі середньої загальноосвітньої школи 1-3 ступенів села Нижбірок, Чортківського району Тернопільської області. Учні були поділені на дві групи: експериментальну і контрольну, приблизно рівні за рівнем володіння німецькою мовою. Учні обох груп мали однакову кількість занять, той самий набір лексичних і граматичних тем для вивчення, одного й того ж вчителя. Варіативними умовами навчання стали система вправ, організація навчання і використання ЕІД.

Експеримент включав перед- і постекспериментальний зрізи. На кожному етапі учні виконували схожі завдання для визначення рівня сформованості умінь в мовленні німецькою мовою: загальне завдання (розіграти діалог) і завдання, диференційовані за видами усної мовленнєвої діяльності (аудіювання і мовлення). Для аудіювання ставилися завдання на контроль загального і детального розуміння прослуханої інформації; для мовлення – завдання на діалогічне і монологічне мовлення.

Мовлення учнів оцінювалася за такими критеріями, як обсяг висловлювання, відповідність висловлювання комунікативному завданню, тривалість висловлювання, фонетична правильність, лексична насиченість і граматична правильність. На підставі отриманих даних ми порівняли динаміку мовлення в обох групах. Аналіз отриманих даних підтвердив ефективність використання розробленої нами системи вправ з навчання учнів 9-х класів загальноосвітньої школи усного мовлення німецькою мовою з використанням ЕІД. Проблем з використанням ЕІД не виникло.

Проте для ефективного застосування на уроці ЕІД вчителю необхідно заздалегідь готувати матеріали і вправи для демонстрації на екрані і продумувати, які інтерактивні засоби використовувати при виконанні певних вправ або роботі з підібраним матеріалом.

Література

1. Леонтьев А.Н. Общее понятие о деятельности. Основы теории речевой деятельности. М.: Наука, 1974. 368 с.
2. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. М.: Едиториал УРСС, 2012. 576 с.
3. Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе. М.: Просвещение, 1991. 222 с.
4. Щукин А.Н. Лингводидактический энциклопедический словарь. М.: Астрель, 2007. 747 с.
5. Скалкин В.Л. Основы обучения устной иноязычной речи. М.: Русский язык, 1981. 248 с.
6. Сотникова С.І., Гоголева Г.В. Німецька мова. 9 клас. Підручник для ЗНЗ. Харків: Ранок, 2017. 240 с.

Information about the authors:

Kiyko Svitlana Vasylivna,
Doctor of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Germanic, General and
Comparative Linguistics,
Chernivtsi National University
5, Sadova str., Chernivtsi, 58000, Ukraine

Boiko Nadiia Ivanivna,
Postgraduate Student at the Department of Germanic, General and
Comparative Linguistics,
Chernivtsi National University
5, Sadova str., Chernivtsi, 58000, Ukraine